

**Asociacija
Kauno forumas**

Kodas 305211157,
A.Mickevičiaus g. 6-532, LT-44313 Kaunas,
tel. 8 600 51335, el. p. forumaskaune@gmail.com

Lietuvos Respublikos Generaliniam Prokurorui

SKUNDAS

**Dėl 2019-08-27 nutarimo Nr. 2.VI-68
atsisakyti taikyti viešojo intereso gynimo priemonės**

2019 m. rugsėjo 10 d.
Kaunas

Vilniaus apygardos prokuratūros Viešojo intereso gynimo skyriaus prokuroras Jonas Rinkevičius (toliau – prokuroras) 2019-08-27 nutarimu Nr.2.VI-68 (toliau – prokuroro nutarimas) atsisakė taikyti viešojo intereso gynimo priemonės, motyvuojamas tuo, jog Vilniaus mieste nėra nustatyta atminimo lentų nuėmimo tvarka, todėl nesant reglamentuojančio teisės akto negali būti ir nėra teisės pažeidimo. Prokuroras teigia, kad atminimo lentos demontavimas tebuvo savivaldybės balanse esančio turto perkėlimas į kitą vietą, todėl tam nereikėjo nei Vilniaus miesto tarybos, nei mero potvarkio, todėl ir vietos savivaldos įstatyme nustatyta vietos savivaldos institucijų kompetencija nebuvo pažeista, nes savivaldybės tarybos išimtinę kompetenciją sudaro tik sprendimų dėl disponavimo savivaldybei nuosavybės teise priklausančiu turto priėmimas.

Pareiškėjas – asociacija Kauno forumas (toliau – pareiškėja), nesutikdama su nutarimu, per prokuroro nustatytą terminą teikia šį skundą, kurį grindžia žemiau dėstomomis faktinėmis aplinkybėmis ir teisiniais argumentais.

Viešai skelbtos faktinės aplinkybės

UAB “Grinda” darbuotojai 2018 m. liepos 27 d. Naktį, apie ketvirtą valandą nuo Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos lauko sienos nuėmė atminimo lentą, kuri žymėjo, kad šiame pastate 1945-1946 metais dirbo Jonas Noreika (1910

-1947).

1997 metais, minint Jono Noreikos žūties 50-ąsias metines, visuomenės atstovai kreipėsi į Lietuvos Respublikos Prezidentą dėl šio žinomo rezistencijos kovų dalyvio atminimo įamžinimo ir apdovanojimo Vyčio Kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinu po mirties, kas ir buvo padaryta. Valstybinis apdovanojimas buvo įteiktas jo dukrai Prezidentūroje, dalyvaujant ir Jono Noreikos vaikaičiams. Šių metinių proga buvo atidengta ir atminimo lenta ant statinio fasado.

Pažymėtina, kad atminimo lenta buvo sumontuota ant valstybei nuosavybės teise priklausančio pastato, kurį naudoja valstybės biudžetinė įstaiga - Lietuvos Mokslų Akademijos Vrublevskių biblioteka. Privачios bendrovės UAB "Grinda" darbuotojai demontavo atminimo lentą nakties metu, nežinant pastato naudotojų, neturint ir net neprašant jo leidimo. Kilus dalies visuomenės pasipiktinimui meras Remigijus Šimašius viešai informavo, kad atminimo lentą nuimta jo asmeniniu nurodymu.

UAB "Grinda" teigia, kad tarp jos ir Vilniaus miesto savivaldybės administracijos 2018-12-31 yra pasirašyta paslaugų teikimo sutartis ir teigia gavusi ne miesto mero nurodymą, o savivaldybės administracijos direktoriaus žodinį pavedimą, kurį vykdant bendrovės darbuotojai 2019-07-27 nukabino minimą lentą ir šiuo metu saugo bendrovės patalpose.

Vilniaus miesto savivaldybės administracija viešai teigia, kad jokio sprendimo dėl atminimo lentos Jonui Noreikai nuėmimo Vilniaus miesto taryba nepriiminėjo, savivaldybės turtą pagal įstatymą tvarko savivaldybės administracija ir kaip šį turtą, taip pat ir atminimo lentą Jonui Noreikai, naudoti yra savivaldybės administracijos direktoriaus savarankiška teisė.

Iš šių savivaldybės pareigūnų paaiškinimų galima daryti išvadą, jog Vilniaus miesto meras Remigijus Šimašius demontuoti ant valstybei priklausančio pastato esančią atminimo lentą Jonui Noreikai žodiniu pavedimu nurodė Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktoriui. Šis žodiniu pavedimu nurodė privačios bendrovės UAB "Grinda" direktoriui demontuoti atminimo lentą, kuris žodiniu pavedimu nurodė darbuotojams nakties metu atlikti demontavimo darbus, apie tai net neinformuojant pastato valdytojo.

Lietuvos Respublikoje pareigūnai priima ir vykdo sprendimus įstatymo nustatyta tvarka. Nei valstybė, nei savivaldybė nėra ir negali būti valdomos telefonine teise, elektroniniu paštu, žinutėmis ar žodiniais nurodymais. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 20 straipsnyje 4 d. nustatyta, jog mero sprendimai įforminami potvarkiais. Jokio potvarkio dėl atminimo lentos Jonui Noreikai nuėmimo Vilniaus miesto meras nepriėmė, tuo pažeisdamas įstatyme nustatytus savo įgaliojimus ir kompetenciją.

Teisiniai argumentai

Kauno forumo 2019-07-31 pareiškime buvo kreiptasi ne dėl viešojo intereso gynimo ginčijant kokius nors savivaldybės priimtus teisinius aktus, o nurodoma konkreti pareigūnų veika, galimai turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių ir prašoma šiuos veiksmus įvertinti ir spręsti, ar nėra būtina pradėti ikiteisminio tyrimo procedūrą, ką prokuratūra turi ir teisę, ir pareigą daryti. Tuo

būdu Kauno forumo pareiškime išdėstyti motyvai iš viso nebuvo analizuojami, todėl pareiškimas priimant nutarimą liko iš esmės net nepradėtas nagrinėti.

Prokuroras aukščiau paminėtų viešai skelbtų faktinių aplinkybių niekaip netyrė, nepatikrino ir neįvertino, o apsiribojo Vilniaus savivaldybės pateiktos pozicijos perrašymu į prokuroro nutarimą ir teisės aktų nuostatų aiškinimu apie galimybę disponuoti lenta, kaip savivaldybei nuosavybės teise priklausančiu turtu, nors pareiškėjas net nekėlė klausimo dėl baudžiamųjų veikų, kylančių iš nuosavybės teisių pažeidimo. Pareiškėjas į Generalinę prokuratūrą buvo kreipęsis dėl BK 228, 294 ir 313 straipsniuose numatytų veikų.

BK 228 straipsnis. Piktnaudžiavimas

Remigijus Šimašius, būdamas Vilniaus miesto meru ir turėdamas pareigą vykdyti mero funkcijas, kaip numato Vietos savivaldos įstatymo 20 straipsnis ir Vilniaus miesto savivaldybės tarybos veiklos reglamento 17 ir 18 straipsniai, telefonu galimai davė nurodymus privataus juridinio asmens UAB “Grinda” vadovui, nurodymus nukabinti atminimo lentą Jonui Noreikai. Tuo buvo pažeisti Valstybės tarnybos įstatyme numatyti tarnautojo veiklos etikos principai, draudžiantys piktnaudžiauti suteiktomis galiomis, laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų ir kitų teisės aktų, tinkamai atlikti nustatytas funkcijas ir nepažeisti teisės aktuose nustatytų valstybės tarnautojų veiklos etikos principų ir taisyklių.

Prokuroras šiuo aplinkybių netyrė, nesurinko jokių duomenų, ar kokiu nors teisėtu būdu be telefoninio pokalbio buvo duotas mero nurodymas nukabinti minėtą atminimo lentą, nors Remigijus Šimašius pats viešai ne kartą masinės informacijos priemonėse patvirtino apie tokią savo iniciatyvą. Prokuroras nutarime dėl to nepasisakė, todėl nutarimas priimtas nepagrįstai ir yra neteisėtas bei naikintinas.

BK 294 straipsnis. Savavaldžiavimas

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme nėra nustatyta, kad savivaldybės išimtinė kompetencija yra vien tik jai priklausančio turto disponavimo klausimai, taip pat nustatytos atskiros tarybos ir mero kompetencijų ribos, įsakmiai nurodant, jog mero sprendimai turi būti įforminami potvarkiais. Išvada, jog meras galėjo potvarkio nepriimti vien dėl tos priežasties, kad sprendė tarybos išimtinę kompetencijai nepriklausančių klausimą, yra nepagrįsta.

Pats kokius nors konkrečius veiksmus reglamentuojančio teisės akto nebuvimo faktas nereiškia, kad šiais veiksmais nėra ir negali būti pažeisti kiti teisės aktai, teisėti piliečių ir visuomenės interesai, todėl tuo argumentuojant negali būti atsisakoma šiuos veiksmus tirti ir vertinti.

UAB “Grinda” bei savivaldybės administracijos direktorius, nesilaikydami įstatymų nustatytos tvarkos savavališkai vykdė tariamą teisę nukelti atminimo lentą Jonui Noreikai, tuo pažeidė Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme (toliau – VAI) numatytus viešojo administravimo principus (VAI 4 str.), nepriimant dėl to jokio administracinio teisės akto (VAI 6 str.), nesitariant ir nesikonsultuojant (VAI 7 str.).

Nors prokuroras ir nurodo, kad Vilniaus savivaldybės administracija atsižvelgė į Tarptautinės komisijos nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti Nacių okupacinio režimo nusikaltimų ir Holokausto tyrimo pakomisės 2019-04-11 pareiškimą “Atsakymas į Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro 2019 m. kovo 27 d. pareiškimą „Dėl kaltinimų Jonui Noreikai (Generolui Vėtrai)“, tačiau nesurinko jokių įrodymų, kad Vilniaus savivaldybės administracijoje būtų buvusi pradėta administracinė procedūra pagal tokį raštą, kaip tai nustato VAĮ 3 skirsnis, todėl yra pakankamas pagrindas manyti, jog Vilniaus savivaldybės administracija tik bando prisidengti tuo raštu savo neteisėtų ir vienašališkų veiksmų pateisinimui.

Taigi, nesant jokio administracinio teisės akto, adresuoto UAB “Grinda” dėl minėtos lentos nukėlimo, galima pagrįstai vertinti šios bendrovės veikimą kaip savivaldžiavimą, o esant žodiniams administracijos direktoriaus nurodymams - jo veiksmai taip pat laikytini savivaldžiavimu, nes teisės aktai tokio jo veikimo nenumato

Prokuroro teiginiai, jog nesant nustatytos tvarkos viešo administravimo subjektams leidžiama viskas, kas nedraudžiama, yra nepagrįstas jokiomis teisės aktų nuostatomis. Priešingai šiam teiginiui – tai piliečiams yra leidžiama viskas, kas nedraudžiama, o viešo administravimo subjektams leidžiami ir yra teisėti tik tokie ir tik tokia tvarka vykdomi veiksmai, kaip nustatyta galiojančiose teisės aktuose. Tuo atveju, jei reglamentuojančios tvarkos nėra, viešojo administravimo subjektai, norėdami imtis tam tikrų veiksmų, turi kreiptis į teisės aktuose numatytą subjektą dėl atitinkamų teisės aktų priėmimo.

Teisės teorijoje viešojo juridinio asmens teisingumą apibrėžia pagrindinis *ultra vires* (lot. viršijant kompetenciją) doktrinos principas, pagal kurį asmuo negali veikti viršydamas savo kompetencijos ribas. Nesant teisės normose nustatyto viešojo subjekto (t.y. mero ar savivaldybės administracijos) sprendimo, asmeniui už valstybinius nuopelnus ant valstybei priklausančio pastato įrengta atminimo lentą negali būti demontuota, nes šiuo veiksmu išeinama už viešojo subjekto kompetencijos ribų, o tai reiškia veikimą *ultra vires* (viršijant kompetenciją) arba kitaip – savivaldžiaujant.

Kaip minėta, savivaldybės administracijai nurodymą nukabinti atminimo lentą davė Vilniaus miesto meras, o ne savivaldybės administracija, todėl ši aplinkybė nepašalina teisėtumui keliamų sąlygų. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 20 str. 4 d. nustatyta, jog mero sprendimai privalo būti įforminami potvarkiais. Nagrinėjamu atveju: 1) tokie įgaliojimai merui nėra suteikti nei tarybos sprendimais, nei jokių kitu norminiu reguliavimu; 2) nebuvo priimtas joks savivaldybės teisės aktas, legitimizuojantis tokią mero iniciatyvą, kurią vykdant savivaldybės administracijai galėjo būti duotas pavedimas nukabinti minėtą atminimo lentą. Šių aplinkybių prokuroras netyrė, nevertino ir nenustatė.

Taigi, vertinant aukščiau išdėstytas aplinkybes, yra pakankama vada ikiteisminiam tyrimui pagal BK 294 straipsnį pradėti, juo labiau, kad dėl tokių veiksmų vyko jau du pilietiniai visuomenės mitingai, kurių tvarkai prižiūrėti buvo pasitelkti didelės policijos pajėgos ir eikvojamos lėšos. Be to, buvo pagaminta ir pakabinta nauja atminimo lenta Jonui Noreikai, kurios vertė pagal viešą informaciją yra apie du tūkstančius eurų, kas leidžia daryti pagrįstą prielaidą, kad tai padarė žalą asmenų teisėms ar teisėtiems interesams.

BK 313 str. 2 dalis. Mirusiojo atminimo paniekimas

Savivaldybės pareigūnų veiksmais – savavališku atminimo lentos Jonui Noreikai nuėmimu bei šių įvykių bei jų komentavimo viešojoje erdvėje kontekste – yra išniekintas ir toliau niekinamas atminimas asmens, kuris valstybiniu lygiu, Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu už nuopelnus valstybei po mirties yra apdovanotas antru pagal reikšmę aukščiausiu kariniu valstybės apdovanojimu – Vyčio Kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinu. Nei Jono Noreikos nuopelnai valstybei, nei šis apdovanojimas iki šiol nėra atšaukti ar panaikinti.

Tiek Vilniaus merui, tiek administracijos direktoriui yra žinoma, kad Vilniaus apygardos administracinis teismas 2019-03-27 sprendimu administracinėje byloje Nr. el-534-281/2019 nepripažino, kad Jonas Noreika būtų dalyvavęs holokauste, žydų diskriminavime ir pareiškėjo Grantu Arthuro Gochino skundą, kuriuo buvo prašoma panaikinti tokią Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro išvadą atmetė, todėl tikėtina, kad toks sprendimas, nors dar neįsiteisėjęs, bet aukštesniojo teismo bus paliktas nepakeistas.

Tačiau, neatsižvelgdami į vykstantį teisinį procesą, nelaukdami jo pabaigos, Vilniaus meras ir savivaldybės administracijos direktorius aktyviais veiksmais niekina Joną Noreiką po mirties, kai jis negali apsiginti nuo jam metamų kaltinimų. Vilniaus miesto mero veiksmai nuimant atminimo lentą J.Noreikai sukėlė didžiulį susidomėjimą šalies ir tarptautinėje žiniasklaidoje, asmuo buvo paniekintas ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje.

Tuo būdu, Vilniaus meras ir administracijos direktorius savo veiksmais padarė BK 313 str. 2 dalyje numatytą veiką, kas yra pakankama vada baudžiamai bylai jų atžvilgiu pradėti, todėl prokuroro atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą yra nepagrįstas ir neteisėtas.

Dėl viešojo intereso ginimo

Prokuroras tinkamai neapsibrėžė gintino viešojo intereso, todėl negalėjo tinkamai įvertinti jo pažeidimo. Prokuratūros įstatymo 19 str. 1 dalyje nustatyta pareiga ginti viešąjį interesą, kai nustatomas teisės akto pažeidimas, kuriuo pažeidžiamas asmens, visuomenės, teisės ir teisėti interesai. Čia teisės aktas neturėtų būti suprantamas siaurąja prasme, kaip atskiras norminis dokumentas, bet kaip principas, galintis kilti iš LR Konstitucijoje ir kitose teisės aktuose įtvirtintų teisingumo bei teisėtų lūkesčių principo.

Konstitucijoje įtvirtintas teisingumo principas, taip pat nuostata, kad teisingumą vykdo teismai, reiškia, jog konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas. Konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet, svarbiausia, tokius teismo sprendimus (kitus baigiamuosius teismo aktus), kurie savo turiniu nėra neteisingi. Vien formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d., 2012 m. rugsėjo 25 d., 2012 m. gruodžio 19 d. nutarimai).

Prokuroras atminimo lentos J.Noreikai vertina formaliai, kaip bet kurią kitą

savivaldybės turto vieneta, nors yra neteisinga atminimo lentą tokiu laikyti. Remiantis buhalteriniu nusidėvėjimo principu, kaip materialinis turtinis vienetas, lenta nuo 1997 metų jau turėjo būti nusidėvėjusi, o jos buhalterinė vertė sumažėjusi iki minimumo. Tačiau akivaizdu, kad savo funkcines paskirties – pagarbos bei atminimo ženklų reikšmės – ji neprarado ir ši jos vertė per laikotarpį nekinta. Todėl tam tikrais politinio gyvavimo tarpsniais savivaldybės sukurti bei įrengti pagarbos išraiškos elementai (paminklai, atminimo lentos ir pan.) nėra ir negali būti pripažinti įprastinio nuosavybės valdymo, naudojimo ar disponavimo dalykais.

Jeigu būtų legitimizuotas toks požiūris, tai kiekviena naujai susiformavusi politinė dauguma turėtų galimybę nuiminti atminimo ženklus, kurie yra įrengti jiems nepriimtinais motyvais nepriimtinioms asmenybėms (pavyzdžiui, konservatoriai – prezidentui A.M. Brazauskui, socialdemokratai – prezidentui A. Smetonai ir pan.). Todėl yra neteisinga įrengtus pagarbos ir atminimo ženklus laikyti įprastiniais nuosavybės objektais, kurie valdomi ir jais naudojamasi tik pagal šiu objektų, kaip daiktų savininkų valią bei nuosavybės naudojimosi tvarką.

Akivaizdu, kad kol nėra valstybės lygiu patvirtintos tvarkos, kuria remiantis istorinio atminimo ir pagarbos ženklai galėtų būti pašalinti bendrai taikomais teisės aktuose įtvirtintais motyvais, arba kol nėra priimtas pagrįstas ir motyvuotas teismo sprendimas – bet koks pavienių atminimo ženklų naikinimas yra savavališkas veikimas, veikimas *ultra vires* (lot. viršijant kompetenciją), o tokie veiksmai – piktnaudžiavimas padėtimi ir viešojo intereso pažeidimas.

Būtent viešąjį interesą, kai savivaldybės institucijos veiklos srityse buvo padarytas pažeidimas ir nėra kompetentingos institucijos, galinčios įpareigoti jį pašalinti, ir turėtų imtis ginti prokuroras pagal Prokuratūros įstatymo 19 str. 1 dalį, nes šiuo atveju Vyriausybės atstovas Vilniaus ir Alytaus apskrityse prokurorui pateiktoje informacijoje yra pažymėjęs, kad neturi pagrindo taikyti Savivaldybių administracinės priežiūros įstatymo 7 str. 1 dalyje nustatytų įgaliojimų, kadangi nėra teisės akto, kuriuo būtų buvę nuspręsta nukabinti Jono Noreikos – Generolo Vėtros atminimo lentą, o yra tik veiksmas – lentos nuėmimas.

Be to, šiuo konkrečiu atveju yra ir kitas gintino viešojo intereso aspektas – teisėti lūkesčiai, nes mieste turėtų galioti bent elementari teisinė aplinka, užtikrinanti gyventojų ir valstybinių įstaigų pastatų apsaugą nuo kitų asmenų ir miestą tvarkančios savivaldybės savavališkų, naktimis vykdomų veiksmų. Prokuroras turi ginti viešojo intereso aspektą, kad bet kokie valdžios subjektų veiksmai būtų atliekami administracinių sprendimų principu, apginant gyventojų ir kitų subjektų teisę būti įtrauktiems į jų priėmimą bei užtikrinant ir ginant gyventojų galimybę tokius sprendimus apskusti teisės aktų nustatyta tvarka, o ne tik pamatyti rezultata *post factum*.

Prokuroras šiuo viešojo intereso aspektą nevertino, todėl priėmė neteisėtą ir nepagrįstą nutarimą atsisakyti ginti viešąjį interesą. Vilniaus miesto mero veiksmai nuimant atminimo lentą J. Noreikai sukėlė didžiulį rezonansą šalies ir tarptautinėje žiniasklaidoje, visuomenės susipriešinimą ir augančią politinę įtampą valstybėje, todėl visiškai akivaizdu, jog viešasis interesas buvo pažeistas.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta ir vadovaujantis prokuratūros įstatymo 15 str. 2 d. 5 punktu, prašome panaikinti Vilniaus apygardos prokuratūros

Viešojo intereso gynimo skyriaus prokuroro Jono Rinkevičiaus 2019-08-27 nutarimą Nr. 2.VI-68 ir pradėti ikiteisminį tyrimą dėl BK 228, 294 ir 313 straipsniuose numatytų veikų ir viešojo intereso gynimo.

Vadovas

Algimantas Rusteika